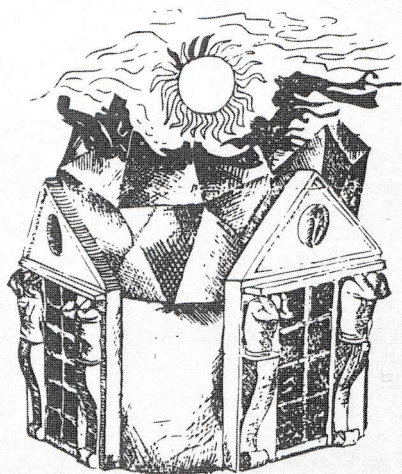

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

echinox 50

ECHINOX

50

Volum coordonat de

Ion Pop și Călin Teuțișan

Cluj-Napoca, 2018

Cuprins

1

RAPOARTE DE ETAPĂ

Ion Pop	
<i>Echinox</i> , o revistă interculturală.....	15
Interviu cu Marian Papahagi, realizat de Dora Pavel	
„Prin rațiune, izbutim să punem o margine haosului”.....	31
Aurel Codoban	
Un Echinocțiu cu geometrie variabilă	39
Ștefan Borbély	
În anticamera <i>Caietelor Echinox</i>	43
Corin Braga	
Treizeci de ani în <i>Echinox</i>	52
Horea Poenar	
Un Echinox viu e un Echinox mereu în act.....	58
Rareș Moldovan	
Memorable Equinox.....	69

2

ECHINOX ÎN ȘASE RĂSPUNSURI

Ion Pop	77
Aurel Codoban	85
Ștefan Borbély	89
Corin Braga	96
Horea Poenar	100
Rareș Moldovan	103

Marius Miheț	
Eugen Uricaru	111
Alex Goldiș	
Proiectele împlinite ale elegiacului mereu în ofensivă.....	128
Ion Vartic	
Viața cu soldatul Švejk, „Nemuritorul” și Koroviev.....	138
Cosmin Borza	
Instituția Marian Papahagi și critica de atelier	141
Anca Hațiegan	
Ion Vartic, cronicarul de familie.....	155
Ruxandra Cesereanu	
Aurel Codoban – un mozaic admirabil.....	170
Constantina Raveca Buleu	
Ștefan Borbély: de la imperativul construcției culturale la Magister Ludi	176
Călin Teuțișan	
Corin Braga, de la gândirea critică vrăjită la literatura viselor.....	197
Vlad Roman	
Horea Poenar – despre teorie, în preajma literaturii	210
Amalia Cotoi	
Rareș Moldovan	219

4

MEMORIA ÎN FRAGMENTE

Ana Blandiana	
Nostalgiiile mele echinoxiste	235
Mircea Martin	
Amintiri echinoxiene.....	237
Alexandru Călinescu	
<i>Echinox</i> -ul văzut de la Iași	240
Cornel Ungureanu	
Fenomenul <i>Echinox</i> , o creație a Universității „Daciei superioare”.....	243
Vasile Popovici	
Trioul de la Cluj într-un roman epistolar	249
Lucian Vasiliu	
Chestionar revista <i>Echinox</i> 50.....	253
Mircea Cărtărescu	
Noapți reci de Echinox.....	255
Eugen Uricaru	
Câteva lămuriri, după o jumătate de secol	258

Dinu Flămând	
Soarele care tâșnește din casă.....	266
Franz Hodjak	
Încercam să facem exerciții de libertate	273
Zoltán Rostás	
Aventura. Preliminarii la un „autointerviu”	274
Adrian Popescu	
O revistă semicentenară – <i>Echinox</i>	282
Horia Bădescu	
La <i>Echinox</i>	285
Georg Aesch	
Pașnicul Pentagon din miezul Clujului.....	289
Octavian Cosman	
Grup pentru vânt.....	291
Irina Petraș	
Despre <i>Echinox</i> și echinoxști.....	292
Vincentiu Iluțiu	
<i>Echinox</i> 50, deja?.....	297
Mircea Muthu	
O confraternitate culturală	298
Gaal György	
Az <i>Echinoxról</i> – fél század múltán.....	300
Gaal György	
Despre revista <i>Echinox</i> , după o jumătate de veac	308
Vasile Muscă	
Cincizeci de ani după	317
Mihai Bărbulescu	
Anul 1968.....	319
Gavril Moldovan	
Petru Poantă: cinci ani de neuitare.....	323
Ștefan Damian	
Miracolul <i>Echinox</i>	328
Adrian Grănescu	
Gânduri despre <i>Echinox</i>	330
Iustin Moraru	
Pecetea de taină din inimă	332
Nicolae Sârbu	
Regenerări de generații sub steaua <i>Echinox</i>	335
Ion Vartic	
D-ale teatrului la <i>Echinox</i> . De vorbă cu Anca Hațiegan.....	338
Virgil Mihaiu	
Providențiale întâlniri & întâmplări echinoxiste.....	344
Ioan Mușlea	
Cum am devenit (aproape) echinoxist	350

Ion Simuț	
Laboratorul pentru talent, voință și caracter	353
Nicolae Oprea	
La <i>Echinox</i> – amintiri și impresii	357
Szöcs Géza	
Despre un atelier de altădată	363
G.M. Tamás	
O foaie transilvană din 1968.....	365
Beke Mihály András	
A szabadságillúzió diszkrét bája avagy 50 éves a kolozsvári Echinox (szinopszis).....	369
Beke Mihály András	
Despre iluzia libertății și alte farmece. Revista <i>Echinox</i> a împlinit 50 de ani (rezumat)	371
Gheorghe Perian	
Istorie literară clujeană. Revista <i>Echinox</i>	373
Octavian Soviany	
Die schönen Tage in Aranjuez.....	377
Al. Cistelecan	
O frustrare indimenticabilă	379
Virgil Podoabă	
76. În percepția mea. Cei 12	381
Ioan Buduca	
Weimar-ul din chilia <i>Echinox</i> -ului.....	388
Ion Urcan	
Fragmente de jurnal.....	390
Gabriel Petric	
O revistă între reviste.....	395
Marius Iosif	
<i>Echinox</i> -ul și Europa.....	397
Andrei Zanca	
Viața din spatele oglinzii	398
Nicolae Băciuț	
<i>Echinox</i> -ul meu	403
George Achim	
Gânduri de Jubileu	407
Marius Lazăr	
„Șenila”	410
Ioan Groșan	
<i>Echinox</i> – mon amour	412
Emil Hurezeanu	
Echinoxul este de primăvară și de toamnă.....	414

Marta Petreu	
<i>Echinox</i> , o poveste de viață.....	418
Aurel Pantea	
<i>Echinox</i> -ul pururi tânăr.....	426
Ioan Moldovan	
<i>Echinox</i> , mon amour.....	427
Ion Mureșan	
Echinolist cu jumătate de normă.....	429
Ioan-Aurel Pop	
<i>Echinox</i> -ul ca stare de spirit.....	431
Ruxandra Cesereanu	
<i>Echinox</i> -ul anecdotic, hâtru, ludic.....	436
Markó Béla	
Multikulturális esélyek.....	437
Markó Béla	
Șanse multiculturale.....	441
Olimpiu Nușfelean	
Când cărțile miroseau a floare de cireș.....	445
Iulian Boldea	
Școala <i>Echinox</i> . Anatomia unei stări de spirit.....	449
Ovidiu Pecican	
<i>Echinox</i> -ul de după <i>Echinox</i>	454
Sanda Cordoș	
O amintire din iarnă.....	461
Adrian Papahagi	
Între două nopți.....	465
Ioan Pop-Curșeu	
Amintiri despre <i>Echinox</i> și despre viitor.....	468
Ștefana Pop-Curșeu	
<i>Echinox</i> -ul și studenția ca la carte!.....	476
Ștefan Manasia	
<i>Echinox</i> -ul, subtitrat pentru postumani.....	482
Balázs Imre József	
Istoriile paralele, cu intersecții. Istoriile <i>Echinox</i> -ului.....	484
László Szabolcs	
Cooperări culturale în revista <i>Echinox</i> (1968-1989).....	489
Alexandra Turcu	
Prietenie epistolară.....	499
ADDENDA: Echinox în viața literară clujeană	501
Adrian Popescu	
<i>Echinox</i> n-a fost o anticameră, ci chiar salonul literar al generației '70	501
Dinu Flămând	
Clujul echinolist.....	505

Virgil Mihaiu

Rememorând interferențe literare româno-germane din Clujul anilor 1970... 507

Aurel Șorobetea

Prim plan: Peter Motzan 512

Aurel Șorobetea

Amiazănoapte..... 515

Aurel Șorobetea

Extrase din „Caietele Echinoux” 517

Al. Cistelean*Echinoux* 535**Marta Petreu**

Îi spuneam „Papahagul” 536

Ioan Groșan„Pentru mine, *Echinoux*-ul...” 540**Alexandru Vlad**Secvențe alese de *Biographia literaria* 542**Ioana Cistelean**

Clujul meu..... 546

5

ECHINOX POETIC

Horia BădescuBalada crâșmei lui Mongolu'. La *Echinoux* 551**Ion Mircea***Echinoux*, 1968. Testamentul poeților 554**Mariana Bojan**

Prietenii mei de Dincolo 556

Aurel ȘorobeteaDe *Echinoux* vorbind 557**Balla Zsófia**

Hazatalálás / Găsirea drumului spre casă..... 558

Korunk háborúi / Războaiele vremii noastre/ Die Kriege Unserer Zeit 559

Nicolae Sârbu

Prin vizorul aburit 561

Dan Damaschin

Epilog în Cer..... 563

Viorel Mureșan

Scutul lui Achile..... 564

Ștefan Melancu

Dintre toate inima 566

Traian Ștef

Cum e posibilă a opta zi 567

Dumitru Chioaru New York-ul Poetului	568
Ioan Milea Rânduri de echinoxist.....	569
Mircea Petean Vorbe pentru vânt.....	570
Ruxandra Cesereanu Nights in Black Satin	573
Flore Pop Cântecul Arhontelui (fragment)	576
Letiția Ilea Crochiu	580
Andrei Doboș Petunia revisited	581
Lucian Perța Echinoxul ludic.....	584

RAPOARTE DE ETAPĂ

Ion Pop

ECHINOX, O REVISTĂ INTERCULTURALĂ

Cifra 50, care numără anii de apariție ai revistei *Echinox*, nu e una oarecare. Cum să vorbești despre această neobișnuită însumare de foi calendaristice dintre care aproape o treime au înscris câteva momente fundamentale, chiar decisive, pentru viața ta? Un istoric literar mai mult sau mai puțin neutru ar situa evenimentul petrecut în decembrie 1968 între câteva repere cronologice clare: ar spune, nu pentru prima oară, că „revista studentescă de cultură” a Universității „Babeș-Bolyai”, prima publicată în trei limbi la noi, ar putea avea un punct de reper în *Cultura*, apărută sub direcția marelui lingvist Sextil Pușcariu în 1924, în limbile română, maghiară și germană, vorbite în Transilvania, dar și în franceză, cu scopul de „a crea o trăsătură de unire între trei conștiințe etnice diferite în esența lor intimă, dar unite prin numeroase și nobile interese comune”. După mai bine de patru decenii, *Echinox* voia să ilustreze, într-un context social-politic radical schimbat, o similară idee de unitate în diferență, pusă atunci sub sloganul „frăției dintre naționalitățile conlocuitoare” și al deplinei egalități a lor în drepturi. Faptul se întâmpla în plină desfășurare a procesului de „liberalizare” a regimului comunist din România, Nicolae Ceaușescu își rostise răsunătorul discurs contra invadării Cehoslovaciei de către trupele sovietice din august 1968, după ce, încă în aprilie 1964, se publicase faimoasa „Declarație de independență” a comuniștilor de la noi față de imixtiunile Moscovei, pe fundalul tensiunilor apărute între regimul sovietic și cel chinez. Relativa destindere ideologică se simțise și în lumea cultural-literară, se înmulțeau publicațiile specifice, iar în presa studentescă efectul s-a făcut de asemenea simțit. După hebdomadarul *Viața studentescă*, organ central al Uniunii Studenților, apăruse în 1966 la București revista de cultură *Amfiteatru*, cu o importantă echipă de tineri scriitori și jurnaliști, iar în 1968, o mică delegație studentescă clujeană, din care făceau parte Eugen Uricaru, Marian Papahagi și Adrian Popescu, a putut obține aprobarea forurilor oficiale din Capitală, de a publica o revistă a tinerilor la Cluj, – după ce, cu vreo doi ani în urmă, Ion Pop, Ana Blandiana și Romulus Rusan, eșuaseră într-un demers similar pe lângă conducerea Universității din Cluj. O cerere paralelă făcuseră și studenții de limbă maghiară, neacceptată, însă, decât sub forma unei asocieri cu cei

de etnie română și germană, astfel încât o lozincă stereotipică a regimului s-a putut concretiza într-un fapt de cultură de semnificație efectiv majoră. Alte publicații studențești vor apărea în același timp la Iași (*Alma Mater*, devenită apoi *Dialog*), *Forum studențesc* la Timișoara, *Universitatea comunistă* la București.

Se știe acum, devenind legendar, faptul că un cenaclu literar care pregătea apariția revistei clujene s-a încheiat într-un soi de *underground* boem, la crama restaurantului „Metropol” de pe strada Horea nr. 5, în „subpământ” căruia se întâlneau un număr de studenți, în majoritate de la Facultatea de Filologie din apropiere, – printre ei, Eugen Uricaru, Marian Papahagi, Dinu Flămând, Ion Mircea, Adrian Popescu, Petru Poantă, Olimpia Radu, Marcel Constantin Runcanu, Horia Bădescu, – acesta din urmă urmând să evoce mai târziu, în versuri de avântate balade goliardice, acele momente inaugurale, petrecute în ceea ce se va numi „crama lui Mongolu”, după porecla amicală dată de studenți ospătarului șef de sală de atunci, Remus Pop, rămas până astăzi un mare susținător al echinoxistilor. Când a ieșit, în sfârșit, revista, cu pagini în cele trei limbi, cu redactori în exclusivitate studenți – opt filologi, patru de la Filosofie, un matematician și doi plasticieni – doi de limbă maghiară și unul de limbă germană, – redactorul șef era Eugen Uricaru. Acesta scrisese în numele redacției un scurt articol programatic, sub titlul semnificativ *Juvenes dum sumus*, anunțând foarte generale angajamente de reprezentativitate și construcție culturală, pe „frontul grandioasei bătălii pentru viitor” – „revistă a tineretului universitar”, „purtătorul de cuvânt al miilor de tineri care trăiesc înalta temperatură a creației”, cu misiunea de „a întregi profilul spiritual al intelectualilor în devenire” peste „specializarea obligatorie și necesară” – dar fără nicio limită doctrinară constrângătoare: „Vrem să fim înainte de toate o revistă utilă și abia apoi o revistă care se vrea deschizătoare de drumuri”. Convenționala telegramă adresată „stimatului tovarăș Nicolae Ceaușescu” trona deasupra urării lui Constantin Daicoviciu, fostul rector, pentru o „perpetuă primăvară” a revistei și studențimii clujene, iar în centru desenul expresiv al lui Florin Creangă schița un soare aprins care începea să ardă o construcție de mucava cu cariatide împovărate. Sub el, apărea și salutul rectorului Ștefan Pascu, care va rămâne un foarte generos susținător al noii publicații. Peste ani, nu se va uita faptul că lipsea de pe frontispiciu apelul marxist ca și obligatoriu, „Proletari din toate țările, uniți-vă”... În schimb, în cuprins și în poziție centrală se publica eseuul lui... Martin Heidegger, *Ce este filosofia?* (prima traducere românească a unei scrieri a filosofului), în paginile maghiare se comentau scrierile lui Kant, germanii scriau despre Hermann Broch și Rilke, o pagină semnată

de mine avea ca obiect „imaginea poetică și anti-imaginea” la dadaști, se glosa pe tema „filosofiei ideii naționale”, erau traduse poemele lui Cesare Pavese (datorate lui Marian Papahagi, care-și continua studiile la Roma, începute chiar în toamna aceluși an și va rămâne acolo până în 1972). Niciunul dintre versurile semnate de Ion Mircea, Dinu Flămând, Franz Hodjak, Balla Zsófia și alții nu rețineau clișeele conformiste ale zilei...

Cât de relativ și fragil era amintitul dezgheț ideologic se va vedea însă imediat chiar la *Echinox*, căci publicarea eseului heideggerian a avut drept consecință înlocuirea lui Eugen Uricaru din postul de redactor-șef, coborât cu o treaptă mai jos, cu severe reacții critice din partea organelor de partid. În aceste condiții, conducerea Universității a considerat că numirea unui cadru didactic, mai matur, nu-i așa, din punct de vedere ideologic, ar asigura un echilibru necesar din toate punctele de vedere, iar alegerea a căzut asupra mea, care mă implicasem în activitatea cenaclului „Echinox”, având, pe deasupra, și funcția de secretar cu probleme culturale ale Asociației Studenților de la Filologie. A cântărit aici și propunerea redactorilor revistei, la care publicasem deja eseu amintit, și care mă și căutaseră acasă (am lipsit, din păcate!) pentru a-mi comunica propunerea lor. Așa se face că am preluat conducerea revistei de la numărul 2, apărut în februarie 1969, cu același grup redacțional. E locul, așadar, să mai spun o dată, că, fără a mă număra printre „fondatorii” grupării, în exclusivitate studenți, am fost mai degrabă adoptat de aceștia, date fiind relațiile noastre de prietenie cenaclieră și universitară, însă integrarea în „familie” se făcuse deja, astfel încât preluarea ștafetei redacționale a avut loc în chipul cel mai firesc. Eram încă tânăr – abia cu cinci-șase ani mai în vârstă decât ei –, simțeam și știam că împărtășeam cam aceleași idei și atitudini față de lumea în care trăiam, încât s-a putut construi, mai degrabă consolida, o luminoasă solidaritate intelectuală și afectivă, pe care am încercat s-o cultiv și întrețin în toți anii în care am fost alături.

Programul schițat de Eugen Uricaru era îndeajuns de general pentru a evita vreo constrângere „doctrinară”, existau încă destule presiuni ideologice, cenzura, numită eufemistic „Direcția Presei”, veghea foarte atent la sănătatea politică a tot ce se scria atunci, și nici epoca nu invita la (și nici nu permitea) diferențieri de programe estetice sau de altă natură, cât de cât individualizate. Evidente înclinații teoretice nu avea, de fapt, niciunul dintre primii „echinoxști”, nu s-a încercat niciun moment impunerea vreunei direcții anume în spațiul cultural, – starea de spirit generală era, dimpotrivă, una de deschidere, permeabilitate, curiozitate intelectuală proaspătă și vie. Revista, ca și gruparea „Echinox”, a fost, de fapt, pentru toți – am simțit-o și eu, a spus-o și Marian Papahagi –

un „atelier”, un loc de ucenicie, de șlefuire și perfecționare a înzestrărilor native al acestor tineri într-adevăr foarte dăruți de natură, cu care am avut șansa de a mă întâlni într-un moment astral, cum se spune, al vieții mele. N-aș vrea să se înțeleagă nimic emfatic, de găunoasă solemnitate, într-o asemenea mărturisire. Am avut parte, în acei ani de o experiență unică a comunicării devenite comuniune cu niște spirite superior dotate, decise să lase urme semnificative în literatura și cultura română, și în stare să o facă. Nu e de uitat că anul 1968 și cei imediat următori au marcat un fel de timp al desăvârșirii proiectului de reconstrucție a modernității literare și culturale românești grav afectate de „obsedantul deceniu” stalinist, iar evenimentele Istoriei mari erau prin excelență, – este de recunoscut – încurajatoare.

Cea dintâi „promoție” echinoxistă – am în vedere acum literatura și mai ales poezia ei – e de așezat, cred, în suita „neomodernismului” ajuns la apogeu și încheindu-se, ca vârstă a reabilitărilor și „definitivării” unor formule, prin asocierea în cazurile cele mai semnificative a unui imaginar încă estetizant-livresc, rafinat stilistic, cu o frustete a senzației regăsită. Lucrul e evident la nume ca Adrian Popescu, Dinu Flămând, Ion Mircea și nu numai, în timp ce în proză, realismul și remodelarea simbolică a datului existențial imediat, cu insinuări critice la adresa lumii apăsătoare și stagnante din jur, văzută ca eră a suspiciunii generalizate, se putea remarca la un Eugen Uricaru, talentul cel mai puternic dintre naratorii aceluia moment. În aria mai largă a științelor umaniste, era evidentă amintita curiozitate intelectuală, un soi de cosmopolitism pozitiv, de febrilitate a informației culturale, istorice, filosofice, atentă la noutate și renovare metodologică. În fond, „atelierul” *Echinox* modela individualități, lăsând o libertate totală sensibilităților personale, cu condiția doar a atingerii unui nivel de calitate estetică, pentru literați, și de onestitate a cercetării pentru ucenicii într-ale istoriei, filosofiei, științelor exacte, acestea atât cât puteau fi reflectate în pagini de eseistică neconstrânse, ca limbaj, de specializarea strictă. Nu e de omis, desigur, existența permanentă a unor presiuni ale cenzurii, cu care trebuie să negociem fiecare pagină, frază, cuvânt, foarte adesea eliminate ori forțate la reformulări cât de cât mai convenabile. Motivul invocat de vigilenții paznici ideologici era mereu același: „asta se poate interpreta și altfel”, sau: „nu e momentul”... Iar „interpretarea”, inerentă mai ales scrisului literar, era oricând vulnerabilă, și „momentul” adevărului mereu amânat... Pagini întregi au fost adesea eliminate pe acest temei. Celor care pot obiecta, astăzi, prezența mai ales în primele două pagini ale revistei a articolelor de fond „aliniate” ideologic, li se poate recomanda lectura lor atentă, – vor observa ușor că sunt însăilări de clișee

afișate în circulația limbii de lemn, compuse *ad hoc*, cu conștiința că nu le va citi nimeni... Interiorul arăta, însă, altfel, cu unele inevitabile excepții, câte o poezie proastă, convențională, la nu știu ce aniversare de partid, cerută imperativ de către organele responsabile, inevitabile reflecții pe teme filosofice, în care se poate ghici un anume grad de conformism – referințele la marxismul acceptat ca singură doctrină oficială și valabilă erau ca și inevitabile.

În cartea sa frumoasă, *Efectul „Echinox” sau despre echilibru* (2003), regretatul Petru Poantă a analizat foarte exact și expresiv situația grupării în momentul istoric dat, insistând asupra faptului că în acel mediu foarte supravegheat ideologic, echinoxii s-au individualizat printr-un angajament cultural idealist în fond, într-o insularitate luminoasă, aparent neafectată conjunctural, cu o gravitate care aproape că excludea spiritul ironic-parodic, conservând ceva esențial din seriozitatea fundamentală a scrisului, chiar dacă în viața de fiecare zi nu părea a suferi de constrângeri foarte strict academice; boema lor nu era totuși o stare lipsită cu totul de ordine, umorul nu lipsea... Se citea mult la *Echinox* și de către echinoxii, pasiunea pentru informație era evidentă, iar această nevoie de sincronizare, evidențiată și de Petru Poantă, a rămas o constantă în anii în care m-am aflat în mijlocul redacției adică până în ianuarie 1973, când am plecat la Paris ca asistent asociat la Universitatea Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, apoi din nou, din toamna lui 1976 până în iunie 1983, când conducerea revistei a fost schimbată la ordin de partid... Colegul și prietenul meu a avut generozitatea să rețină, caracterizând expresiv această prezență sub semnul unui *amor intellectualis*, susținut și de „o solidă etică a datoriei”, o „grațioasă tenacitate” – zice el –, absența „infatuării de lider și a agresivității funcției”, cu acordarea „deplinei libertăți a inițiativelor” celor din jur. Adevărul e că mă simțeam într-adevăr acasă în familia aceasta de spirite luminate, încurajator productive, în care fiecare membru al ei era egal cu celălalt, fără rigidități ierarhice. M-am format sau re-format și eu în acest „atelier Echinox”, în care n-am vrut și nici n-am dorit să-mi asum altă „funcție” decât aceea de mentor discret, mai degrabă coleg de muncă un pic mai în vârstă, drept care am chiar lucrat împreună, de la lectura atentă a fiecărui text propus spre publicare, sub o privire critică deloc concesivă (căci principiul care ne ghida și pe care au învățat să-l respecte toți colaboratorii noștri era cel estetic), până la „corvezile” redacționale cerute de alcătuirea și tipărirea fiecărui număr: nopți petrecute în tipografie, alături de zețari, cu care am legat frumoase relații de colaborare, corecturi, transport, difuzarea pe stradă sau la câteva chioșcuri din oraș, unde am fost acceptați cu bunăvoință.

Așa încât, și autorul *Efectului „Echinox”*, și orice alți istorici literari sunt ca și obligați să situeze primul *Echinox* sub genericul neomodernismului, căruia i-au adus, mai ales în poezie, o notă de prospețime revitalizantă. Aceasta n-a fost recunoscută de toată lumea, dovadă, mai ales opinia negativă exprimată, în ambianța Cenaclului de Luni bucureștean, lansat în martie 1977, pornit pe căi neoavangardiste, cu bibliografie, fie și ușor decalată, în cărțile *beatnicilor* americani mereu evocați, prin nume ca Mircea Cărtărescu și Ion Bogdan Lefter, oameni înzestrați, plini de talente, însă și angajați, din păcate, într-un partizanat generaționist cam îngust și clamoros, pus pe respingeri radicale. Una a fost cea exprimată chiar în ancheta publicată în numărul 11-12 al revistei *Echinox*, din 1979, sub titlul stănescian *Dreptul la timp* (lansată de Nicolae Băciuț), la care Mircea Cărtărescu, vorbea, ca în vremurile Dada, de un „vacuum poetic” ce ar fi apărut în deceniul al șaptelea, în care se manifesta și poezia livrescă și exsanguă a poeților clujeni. Golul invocat trebuia să fie umplut, desigur, de noii poeți din Capitală, al căror scris era remodelat după tiparele nonconformismului american, din ultimele două decenii, cu preluări de moștenire discursivă whitmaniană, în ideea, altminteri, foarte rezonabilă, a deschiderii poeziei spre cotidian și viața imediată, concretă, democratică în limbaj. Numai că o întregă generație, cu opere de vârf, cea a anilor '60, era practic aruncată la lada de gunoi a istoriei literare. Va fi calificată mai târziu, disprețuitor, „tardo-modernistă”, anacronică, și nu i se va recunoaște niciun merit... Noua vocabulă „postmodernism” va fi adoptată rapid și cam la întâmplare, cu nuanțări, ca de pildă cea a lui Alexandru Mușina, poet de primă linie, mai echilibrat în judecăți, care va vorbi, mai adecvat, despre un „nou antropocentrism”. Evocarea acestui moment poate fi utilă pentru a distinge între spiritul polemic, militantismul generaționist, interesul pentru „politica literară” manifestat de „lunedști” și atitudinile mai echilibrate și mai detașate ale echinoxiștilor invitați la aceeași anchetă, pentru care concurența între promoții, generații, formule literare era aproape absentă. Accentul cădea deja – chiar la ultimii veniți în arenă, care vor forma aripa optzecistă a grupării noastre – pe construcția operelor individuale, pe afirmarea unor personalități distincte.

N-aș trece ușor peste *spiritul critic* pe care am încercat și personal să-l cultiv; aici complezențele conjuncturale nu aveau ce căuta, sintagma pe care am folosit-o nu o dată, de „prietenie exigentă”, chiar așa și era: o franchețe acceptată a opiniei, a judecății de valoare, asociată cu o etică a scrisului, care cred că a făcut forța grupării și i-a dat și temeinicia continuității în timp. Oricine poate observa cât de viu s-a imprimat acest spirit la echinoxiștii

care au ajuns cronicari literari și jurnaliști la principalele reviste de cultură din țară, au publicat studii de referință în domeniu, și cât de fructuoasă a fost exersarea atenției treze la valoare pentru reflecția critic-filosofică și istorică, sociologică și de altă natură, desfășurată în paginile revistei. Aș reaminti și o formulă de care sunt nu puțin mândru – „voința de a avea încredere”: ea traducea, și atunci, și acum, ceva esențial din spiritul angajării la un proiect constructiv, într-o competiție ce nu era trăită ca o concurență de tipul darwinismului literar, ci era mereu orientată de linia majoră a unei conduite pozitiv-încercătoare, dincolo de nu puținele obstacole și decepții pe care le întâmpina, în lumea prozaic-reală, tânărul intelectual al epocii. Absența unui cadru programatic rigid, trasat pe linii de forță militante, prea atente la politicile duse în „viața literară”, s-a dovedit până la urmă benefică, tocmai pentru că a încurajat libertatea individuală, în spațiul comun rămas cu mai toate ușile și ferestrele deschise către valoare, către performanța estetică. „Orientarea modernistă și sincronistă” a grupării s-a menținut, cum notează Petru Poantă, și după nefericitele „teze din iulie” (1971) ale lui Ceaușescu. Cu excepția mutilării de către cenzură a câtorva numere, n-aș putea spune s-a schimbat ceva esențial în orientarea publicației noastre. Ea și-a conservat rubricile de bază – pagina de poezie originală asigurată în fiecare număr, cea de traduceri din poezia universală, cu un foarte larg evantai de nume și stiluri, cronică literară mereu atentă la valoare și exercitată cu luciditate critică (cronicile de atunci pot fi citite și astăzi cu cea mai mare încredere. I-au dat substanță condeie ca Petru Poantă, Ion Marcoș, Nicolae Oprea, Ion Simuț, Gheorghe Perian, Al. Cistelean, Radu G. Țeposu, Ștefan Borbély... Numeroase colaborări ale scriitorilor de prestigiu, interviuri, eseuri au continuat să mențină ștacheta valorică fixată de la început. Permanentă a devenit pe parcurs și rubrica „Arhivă”, ce recupera documente din corespondența scriitorilor și a altor mari intelectuali români.

S-a conturat treptat și *dimensiunea multiculturală* a grupării și a revistei tipărite în cele trei limbi vorbite în Transilvania. Mai întâi, la nivelul traducerilor reciproce de texte, mai ales de poezie, și în românește a textelor scrise în limbile maghiară și germană. Încă în primul număr din decembrie 1968, apar poeme traduse din Franz Hodjak și Kenéz Ferenc. În perioada 1968-1983, când m-am aflat la conducerea revistei alături de Marian Papahagi (din 1972, și a lui Ion Vartic), aceste traduceri s-au înmulțit, îmbogățind dialogul între cele trei culturi. O anume preponderență a traducerilor românești din poezia germană este de notat, de exemplu la Franz Hodjak și Werner Söllner, prezenți cu pagini întregi

de versuri, unele în versiune proprie, căci toți redactorii germani vorbeau perfect limba română, de unde și posibilități mai largi și foarte libere de comunicare. Responsabil cu paginile germane, Peter Motzan a publicat eseuri critice scrise direct în românește, Poetul Werner Söllner a scris, tot așa, despre *Tineri poeți germani din România* (în numărul 1 din 1972), iar printre poeții traduși se numărau nume reprezentative ale noii lirici germane din România, Richard Wagner, Wiliam Totok, Helmuth Britz, Klaus F. Schneider și alții. Paralel, Georg Aeschel publica în paginile germane articole precum *Banater Lyrik in «neuer Konstellation»* – (nr. 4, 1973), *Gegen die eigene Laubeit. Junge deutsche Lyrik in Rumänien*, (1974), iar Bernd Kolf, el însuși poet și critic, scria articolul intitulat *Ob, diese kindliche Unruhe. Wortmeldungen* (nr. 7, 1973), despre poezia germană din Banat.

Numeroase au fost și traduceri în românește din poezia de limbă maghiară, începând cu Balla Zsófia, prezentă din primul număr, din Szöcs Géza, cu o pagină de revistă, în nr. 3-4 din 1980, alături de alții, ca Némethi Rudolf, Kenéz Ferencz, Irinyi Kiss Ferencz, Zudor János, Egyed Péter, Márko Béla. Din românește în maghiară și germană au fost traduși, printre alții, Adrian Popescu, Ion Mircea, Dinu Flămând, Dan Damaschin, Augustin Pop, Ioan Moldovan, Virgil Mihaiu, Ștefan Damian, alături de – în sens invers – Franz Hodjak, Werner Söllner, Soltész Jozséf. Tot în materie de cunoaștere prin traduceri reciproce, trilingvismul echinoxist a fost fertil ca exercițiu de transparență între cele trei literaturi din România. Căci spațiul traducerilor nu se limita la tânăra generație, ci acoperea personalități exemplare ale respectivelor literaturi. Poeme de Lucian Blaga, Ion Barbu, Emil Botta, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Mircea Dinescu au fost prezentate în versiune germană sub titlul *Neuzeitliche rumänische Dichter*, poeme de Petöfi Sándor, Ady Endre sau Pilinszky Sándor au putut fi citite în românește, câțiva *Jünge ungarrische Dichter* au fost traduși în germană (nr. 12, 1972). O operă dintre cele mai importante, nu doar pentru cadrul mai restrâns le revistei ci pentru un public românesc mai larg, a fost realizată prin transpunerea în românește a unor voci prestigioase ale poeziei germane din toate timpurile, de la Minnesängeri, Walter von der Vogelweide, Hölderlin, la Trakl, Gottfried Benn, Else Lasker Schüler, Rose Ausländer, Hans Magnus Enzensberger, Wilhelm Wondratschek, Dieter Brinkmann, Paul Celan, cărora li s-au consacrat pagini speciale. Poezia lui Rilke a fost comentată de Peter Motzan în românește, Werner Söllner scria tot în românește despre poezia barocă germană, Ion Vartic a fost tradus în germană cu un eseu intitulat *Der Dopplgänger Kafkas* (nr. 8-9, 1979). O

inițiativă excelentă, care fusese luată în 1973, de a organiza ansamblul de recenzii despre cărțile nou apărute în rubrici de „Cărți românești”, „Cărți maghiare” și „Cărți germane”, semnate de redactori și colaboratori ai revistei, au contribuit la o mai bună comunicare între cele trei spații culturale. Din păcate aceste rubrici n-au durat decât un an...

Un moment exemplar al dialogului intercultural construit de *Echinox* poate fi considerat publicarea în 1980 a unui număr triplu al revistei (3-4-5, în 36 de pagini), consacrat aproape în întregime actualității literare și mai general culturale de expresie românească, maghiară și germană și relațiilor lor tradiționale. Traducerile reciproce dețin încă o dată aici locul principal. O pagină de poeme a lui Szöcs Géza în românește, traduceri dintr-un important poet transilvan contemporan, Szilágyi Domokós, căruia i se dedică un eseu critic, cu adaosul unui fragment de interviu, ilustrează partea maghiară a acestui număr. Cea germană e reprezentată de poetul Richard Wagner, cu o pagină de versuri, în timp ce rubrica critică „Estuar” are ca obiect o dublă lectură a prozelor lui Joachim Wittstock (în românește, semnate de Peter Motzan și Anton Seitz); Poeme de Franz Hodjak, Werner Söllner, Gerhard Ortinau, Klaus Schneider, Helmuth Britz, Anemone Latzina, Rolf Frieder Marmont, Helmuth Seiler au de asemenea versiuni românești. În spațiul imprimat în maghiară, o pagină este acoperită de un grupaj de poezii de Mircea Cărtărescu, o alta de un amplu poem al lui Emil Hurezeanu; versuri de Marta Petreu, Andrei Zanca, Virgil Mihaiu, Traian Coșovei îmbogățesc traducerile în limba maghiară din acești tineri poeți români. În germană, sunt traduși Emil Hurezeanu, Viorel Mureșan și, cu un fragment de proză, Aurel Antonie. Foarte dens este raftul critic al acestui număr în care numele și limbile se încrucișează: în românește, Egyed Péter prezintă *Poeți și esești maghiari din România*, Wiliam Totok, care conducea la Timișoara un important cenaclu literar, își prezintă programul sub titlul *Textele „Grupului de Acțiune”*; „cronica literară” propune, sub semnătura lui Emil Hurezeanu și Ion Bucșa, lectura „primei traduceri importante” a unei culegeri de poezie de Wolf Aichelburg și a unui volum de *Trei drame* de Sütö András, care tocmai fuseseră traduse în românește, Peter Motzan și Helmuth Britz scriu despre *Textele semifantastice ale lui Franz Hodjak*, și despre o culegere de versuri ale lui Rolf Bossert, apărută în germană la București. Rubrica „Prim plan”, desenează un portret critic al lui Peter Motzan de Aurel Șorobetea, cele dedicate recenziilor de proză se referă la nuvelele tânărului Vári Attila și la povestirile lui Georg Scherg; o antologie a criticilor de expresie germană e comentată pe o pagină care vorbește despre *Mesajul autentic* al poeziei lui Werner Söllner, scurte portrete ale unor esești

maghiari din România sunt reunite sub semnătura lui Bretter György, o dramă de Kócsis István este citită de Beke Mihály András; două interviuri cu prozatori reprezentativi pentru literaturile maghiară și germană de la noi – Méliusz Jozsef și Arnold Hauser – completează ansamblul paginilor în limba română. În maghiară și germană sunt traduse texte de Ion Pop și Ion Marcoș – unul despre poezia și celălalt despre proza celei mai tinere generații de scriitori români. Rubrica permanentă a revistei, „Arhiva”, publică, sub titlul *De amicitia*, documente ce atestă relațiile prietenești dintre doi savanți, unul român, celălalt maghiar. O concluzie „sentimentală” a descrierii acestui număr ar putea fi concentrată citând câteva rânduri din textul semnat de Aurel Șorobetea, care vorbește despre momente ale propriei sale biografii, angajând privirea spre „celălalt”: „A conviețui cu alții, care sunt altfel, este o învățătură ce se deprinde progresiv, și uneori dificil. Pe această cale, ne întâmpină experiențe eșuate și reușite, fiecare cu elocvența lor, de la Turnul Babel din mituri, cel ce a învrăjbit limbile, până la, de ce nu?, acest număr din *Echinox*, reunindu-le, și oricare om își numără experiențele începând de la naștere”. Autorul acestui articol evocă câteva dintre experiențele sale într-un spirit de caldă comprehensiune a celuilalt, cu care trăim și scriem împreună, de exemplu traducându-ne unul în limba celuilalt.

Pe calea unei mai bune cunoașteri reciproce, au mai fost propuse și alte demersuri, cum a fost publicarea suplimentului literar *Echinox* – 71, care cuprindea și o pagină de poeme de Franz Hodjak, traduse în românește, apoi a numărului special apărut în decembrie 1978, care includea un prim *Dicționar Echinox*, ce înregistra 123 de nume, dintre care 24 scriind în limba maghiară și șapte de expresie germană. După 25 de ani de apariție, revista a atras în jurul ei 172 de redactori sau colaboratori permanenți, dintre care 29 maghiari și 10 germani (numărul acestora din urmă nu s-a mărit, din cauza emigrației masive a etnicilor germani din România, încurajată de regimul comunist). Două ediții ale unui consistent *Dicționar „Echinox”*, coordonat de Horia Poenar în 2004 și 2008, urmau să înregistreze și comenteze alte câteva zeci de nume echinoxiste...

Țin să notez aici că între cele trei microredacții ale revistei a existat pe tot parcursul acelor ani o atmosferă de colaborare prietenească și de solidaritate intelectuală reală, în care micile rezerve și sensibilități inerente statutului de „minoritar” al colegilor noștri maghiari și germani, au devenit cu timpul tot mai secundare. Scriam, de fapt, în aceleași condiții, aveam aspirații în fond comune, eram supravegheați de aceeași Cenzură... Componenta germană a *Echinox*-ului a fost recunoscută totuși, cu timpul, ca având chiar un rol catalizator pentru schimbările ce începeau să se